

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΑΘΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Συνεχίζουμε την σπουδή του πάθους της ΦΙΛΑΡΧΙΑΣ και στο ΜΑΘΗΜΑ αυτό με την μελέτη της τραγωδίας «**ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΡΙΧΑΡΔΟΣ Γ΄**» του μεγάλου Άγγλου δραματουργού Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (1564-1616).

Μετά τον Έκατονταετή Πόλεμο (1337-1453) που διεξήγαν – με διαλείμματα – βασιλιάδες της Άγγλίας στο έδαφος της Γαλλίας, άρχισε στην Άγγλία εμφύλιος πόλεμος γνωστός με το όνομα Πόλεμος των δύο Ρόδων (1455-1485). Η επιστροφή του έκστρατευτικού σώματος από την Γαλλία κατέκλυσε την Άγγλία με ιππότες και τοξότες έθισμένους στον πόλεμο, στην άχαλίνωτη συμπεριφορά και στη λεηλασία. Αυτοί έγιναν μισθοφόροι, όργανα εύγενών που υποστήριζαν άλλοτε τον Οίκο του Γιόρκ άλλοτε τον Οίκο του Λάνκαστερ, ανάλογα με τη φορά των πραγμάτων και τά συμφέροντά τους. Η βασιλεία του Ριχάρδου Γ΄ (1483-1485) αποτελεί την τελευταία φάση του εμφύλιου αυτού πολέμου. Μετά την μάχη στο Μπόσγουερθ (22 Αυγούστου 1485), όπου ο Ριχάρδος νικήθηκε από τον Έρριχο Τιούντορ του Οίκου Λάνκαστερ, αρχίζει ή λαμπρή περίοδος της δυναστείας των Τιούντορς.

Στό έργο παρακολουθούμε την αίμοσταγή πορεία του Ριχάρδου, Δούκα του Γκλῶστερ, προς τον θρόνο, την σύντομη βασιλεία του και την πτώση του. Γνήσιος έκφραστής του Μακιαβελισμού ο Ριχάρδος χρησιμοποιεί όλα τά μέσα για νά φθάσει στό σκοπό του, στό θρόνο, στην κατάκτηση και νομή της εξουσίας. Συκοφαντεί, κολακεύει, ψεύδεται, απειλεί, ύβριζει, υποκρίνεται, δολοπλοκεί, φυλακίζει, σκοτώνει, νυμφεύεται, μετέρχεται τά πάντα για νά επιτύχει τον στόχο του. Άλλά έρχεται τέλος για τίς κακουργίες και την ζωή του.

Τό έργο δέν παρουσιάζει μόνον φιλονικίες, δολοπλοκίες και έγκλήματα. Έχει και πολύ χιούμορ. Ίδιαίτερη απόλαυση ή ποιητική γλώσσα του Σαίξπηρ με εύφουλογήματα, λογοπαίγνια, παρομοιώσεις, μεταφορές, εικόνες, βαθυστόχαστες ρήσεις και έπισημάνσεις.

Η εξέλιξη της υπόθεσεως του έργου, οι ενέργειες τόσο του Ριχάρδου όσο και των άλλων προσώπων, εύγενών και μή, λαϊκών και κληρικών, τό τέλος τους, εκπέμπουν σοβαρά μηνύματα. Επίσης και ο λόγος που εκφέρεται από δικαίους και άδικους.

Συνομιλώντας με τον Ριχάρδο ο Λόρδος Χάστινγξ λέει: «Τόσο πιό κριμα νά είναι οι αίτιοι κλεισμένοι, ένῶ άτσίδες και γεράκια άρπάζουν λεύτερα». Σύνηθες φαινόμενο οι ίκανοί νά άγνοούνται, νά παραμερίζονται νά άδικούνται και οι πανούργοι, οι άσυνείδητοι, οι καπάτσοι

νά ἀνέρχονται, νά εὐημεροῦν, νά ἐπικρατοῦν. Σέ διάλογο μέ τήν Βασίλισσα Ἐλισάβετ ὁ Ριχάρδος λέει: «... τόσο ἔχει χαλάσει ὁ κόσμος, πού οἱ τρυποφράκτες ἀλωνίζουν ὅπου ἀετοί δέν τολμοῦν νά κουρνιασοῦν ἀπό τότε πού κάθε τζουτζές ἔγινε ἄρχοντας, πολλοί ἄρχοντες κατάντησαν τζουτζέδες».

Ἡ Λαίδη Ἄννα στόν Ριχάρδο: «Στό χέρι σου εἶχες μόνον τό θνητό του σώμα, μά τήν ψυχή του δέν τήν ἔχεις ...» Ἡ ρήση αὐτή μᾶς θυμίζει τούς λόγους καί τήν στάση Χριστιανῶν μαρτύρων καί ἡρώων πρὸς διώκτες καί δυνάστες. Ἡ ἀθάνατη ψυχή μπορεῖ νά μένει ἀδουλωτή καί γενναία ἐάν πιστεύει σέ ἰδανικά, ἐάν στηρίζεται στή δύναμη Ἐκείνου πού ἐνίκησε τό κακό καί τόν θάνατο.

Καί στή συνέχεια τοῦ ἔντονου διαλόγου τους: «Δαίμονα αἰσχρέ, γιά τόν Θεό, μακριά, μή μᾶς ταράξεις· γιατί ἔχεις κάμει κόλασή σου τήν καλή τή γῆ». Ὁ Θεός μᾶς ἔβαλε νά ζήσουμε στόν Παράδεισο. Μέ τήν παρακοή μας Τόν ἐγκαταλείψαμε καί μέ τήν ἁμαρτία μας ἐκόναμε κόλαση καί τήν γῆ καί τήν ζωή μας. Ἄς ἀναλογιστοῦμε τό παρελθόν μας ἢ ἀνθρωπότητα, πόσο σημαδεμένη ἀπό τό παντοειδές κακό ὑπῆρξε καί συνεχίζει νά εἶναι ἡ πορεία μας. Ἡ λέξη μόλυνση εἶναι πολύ ἀδύναμη γιά νά ἐκφράσει τόν βαθμό τοῦ κακοῦ πού ἔχουμε προκαλέσει.

Ὁ πανοῦργος Ριχάρδος: «Κυρία, δέν ξέρεις νόμους τῆς ἀγάπης πού ἀνταμείβει κακό μέ τό καλό, κατάρεις μ' εὐλογίες». Ἐπικαλεῖται ὁ ὑποκριτής τόν Εὐαγγελικό νόμο: «Ἐγώ δέ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τούς ἐχθροῦς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τούς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καί προσεύχεσθε ὑπέρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καί διωκόντων ὑμᾶς» (Ματθ. 5, 44).

Ἡ Λαίδη Ἄννα κατάπληκτη ἀπό τό θράσος του ἀναφωνεῖ: «᾿Ω θαῦμα! ὅταν διαβόλοι λένε τήν ἀλήθεια». Μάλιστα ὁ διάβολος χρησιμοποιοῖ καί αὐτήν τήν μέθοδο γιά νά ἐπιτύχει τόν σκοπό του. Καί τήν ἀλήθεια λέει, καί μισές ἀλήθειες λέει καί τήν Ἁγία Γραφή χρησιμοποιοῖ. Στήν τραγωδία «Μάχβεθ» ὁ Σαίξπηρ μέ τό στόμα τοῦ στρατηγοῦ Μπάνκο ἐπισημαίνει: «Μά εἶναι παράξενο: συχνά μᾶς ξεπλανεύουν γιά τό χαμό μας τά ὄργανα τοῦ σκότους λέγοντας ἀλήθειες, μᾶς μαυλίζουν μέ λιανά νομίσματα γιά νά μᾶς ρίξουν στό βαθύτερο κατάντημα». Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἔμπειρος ἀγωνιστής τοῦ καλοῦ καί μέ πείρα πνευματικοῦ πατέρα πολλῶν Χριστιανῶν γράφει: «καί οὐ θαυμαστόν· αὐτός γάρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός» (Β' Κορινθ. 11, 14).

Σέ ἄλλο σημεῖο ἡ Λαίδη Ἄννα τόν ἀποκαλεῖ «διαβόλου σκλάβο». Εἶναι πράγματι ὄργανο τοῦ διαβόλου ἔτσι πού σκέφτεται, μέ αὐτά πού ἐπιδιώκει, μέ τίς ἐνέργειές του. Ἀλλά ὁ Ριχάρδος δέν ἐνεργεῖ μόνος του. Χρησιμοποιοῖ ἐπίσης ἄλλα πρόσωπα, εὐγενεῖς καί κοινούς θνητούς πού ἐκτελοῦν τίς ἐντολές του ἀπό πολιτικό, οἰκονομικό συμφέρον, πλάνη, ἔλλειψη πνευματικῆς ἀντιστάσεως, εὐήθεια. Ὅταν γινόμαστε ὄργανα τοῦ διαβόλου, εἴμαστε σκλάβοι τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ διαβόλου καί ἄς νομίζουμε ὅτι εἴμαστε ἐλεύθεροι ἀπό τά δεσμά τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Βασίλισσα Μαργαρίτα: «Ὅσοι στέκονται ψηλά δέρονται ἀπό πολλούς ἀνέμους, κι ὅταν πέσουν σκορπίζονται κομμάτια». Ἄπειρα τά παραδείγματα στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, ἀλλά δέν διδασκόμαστε, δέν συνειδητοῦμε. Ἄν φρονοῦμε καί ἐπιδιώκουμε τά ἄνω, τά πνευματικά, δέν συντριβόμαστε.

Καί μία ὕβρις – μέ τήν ἀρχαιοελληνική ἔννοια - ἀπό τόν Ριχάρδο: «... μά ἐγώ ἔχω γεννηθεῖ τόσο ψηλά, ἡ ἀετοφωλιά μας εἶναι στήν κορφή τοῦ κέδρου καί παίζει μέ τόν ἀνεμο, καταφρονάει τόν ἥλιο». Ὁ Οἶκος τοῦ Γιόρκ ἡ ἀετοφωλιά του, αἱματοβαμένη ὅπως καί οἱ ἄλλες «ἀετοφωλιές» πού ἔχουν ὑποταχθεῖ στόν ἄρχοντα τοῦ κόσμου τούτου πού ὑπόσχεται δύναμη, πλοῦτη, ἀπολαύσεις. Στήν πραγματικότητα δυστυχία καί σ' αὐτήν καί στήν ἄλλη πλευρά τῆς αἰωνιότητος. Στό Μπόσγουερθ, στίς 22 Αὐγούστου 1485 κατάλαβες, δύστυχε, πόσο μορεῖς νά καταφρονᾷς τόν ἥλιο, καί ἀκόμη χειρότερα τόν Ἥλιο τῆς Δικαιοσύνης!

Αὐτό πού λέει ὁ Ρίβερς μόνον τά σωματικά αὐτιά του τό δέχονται. Στήν καρδιά τοῦ Ριχάρδου δέν φθάνει. «Χριστιανικό κι' ἐνάρετο εἶναι νά εὐχόμαστε γιά ὅσους μᾶς ἔχουν βλάψει». Ἄς εὐχόμαστε νά τό εἰσπράττουν οἱ ἐκάστοτε παρακολουθοῦντες τήν παράσταση τοῦ ἔργου.

Ὁ Ριχάρδος σέ μονόλογό του: «... στενάζοντας, μ' ἕνα κομμάτι ἀπ' τή Γραφή τούς λέω πώς λέει ὁ Θεός νά κάνουμε καλό ἀντί κακό· κι ἔτσι ντύνω τή γυμνή μου κακουργία μέ ἀποκόμματα κλεμμένα ἀπ' τή Γραφή, καί φαίνομαι ἅγιος ὅταν παίζω πιό καλά τόν διάβολο». Παίζει τόν διάβολο, ἀλλά ὁ διάβολος τόν ἔχει κάνει ἄθυρμά του!

Ὁ ἀξιωματικός τοῦ Πύργου τοῦ Λονδίνου Μπράκενμπερυ: «Οἱ δόξες τῶν πριγκίπων εἶναι μόνο οἱ τίτλοι τους, τιμὴ ἐξωτερική γιά βάσανο ἐσωτερικό». Μόνον ὅσοι ἔχουν ὑψηλά ἀξιώματα μέ τίς ἀνάλογες εὐθύνες μποροῦν νά ἀντιληφθοῦν αὐτήν τήν δυσάρεστη, συχνά μαρτυρική πραγματικότητα. Τό στέμμα εἶναι ἀκάνθινος στέφανος. Ὁ Σαίξπηρ τό ἐπισημαίνει καί σέ ἄλλα ἔργα του («Μάκβεθ» κ.ἄ.)

Οἱ φονιάδες πού ἔχουν ἀναλάβει τόν φόνο τοῦ Κλάρενς φυλακισμένου στόν Πύργο συνομιλοῦν γιά τήν λειτουργία τῆς συνειδήσεως.

Ὁ Ριχάρδος πάλι ὑποκρινόμενος: «ἡ ἐχθρότητα εἶναι θάνατος γιά μένα· τή μισῶ κι ἐπιθυμῶ ὅλων τῶν καλῶν ἀνθρώπων τήν ἀγάπη». Εἴμαστε δημιουργήματα τῆς Ἀγάπης. Ἡ ἀπουσία τῆς ἀπό τήν καρδιά μας καί τήν ζωὴ μας ἀποτελεῖ πρόγευση τῆς κολάσεως. Ὁ Ριχάρδος ἐπιθυμεῖ «ὅλων τῶν καλῶν ἀνθρώπων τήν ἀγάπη», ἀλλά δέν τρέφει ἀγάπη γιά κανέναν. Ἡ ἐγωπάθειά του μᾶς δείχνει σέ ποιό βαθμό τυφλώσεως καί διαστροφῆς μποροῦμε νά ἐκπέσουμε.

Ἡ Δούκισσα Γιόρκ: «Ἄχ! πῶς ἡ ἀπάτη κλέβει τέτοιο ὠραῖο σχῆμα καί μ' ἐνάρετη μάσκα κρύβει κακία μαύρη». Τό θέατρο δέν θά μπορούσε νά ἀφήσει ἔξω ἀπό τήν μελέτη του τό θέμα τῆς ὑποκρισίας. Μιά ὀλόπλευρη μελέτη του ἔχει συνθέσει στόν «Ταρτοῦφο» του ὁ Μολιέρος, στό ἔργο αὐτό πού ἐξετάζουμε μέ τό ἄρθρο αὐτό καθώς καί στήν τραγωδία «Μάκβεθ» καί ἄλλοῦ. Ἄς θυμηθοῦμε τά «οὐαί» πού ἀπηύθυνε ὁ Κύριος στούς Φαρισαίους.

Ένας Πολίτης: «Ουαί στον τόπο που τον κυβερνάει ένα παιδί!» Στην πραγματικότητα δεν κυβερνάει το παιδί, αλλά επίτροποι. Τό είδος της διακυβερνήσεως εξαρτάται από το ήθος και την ικανότητα αυτών που στην πραγματικότητα κυβερνούν. Είναι υπεύθυνοι άνθρωποι; Αισθάνονται την ευθύνη τους απέναντι στον Θεό και στον λαό; Έχουν ως κριτήριά τους τις εντολές του Θεού και τα πραγματικά συμφέροντα του λαού; Άς σταθοῦμε σ' αυτό το ερώτημα οί Νεοέλληνες που δεν έχουμε σημειώσει ιδιαίτερη επιτυχία στην επιλογή αρχόντων μετά την δολοφονία του μόνου σωστοῦ κυβερνήτη, του Ἰωάννη Καποδίστρια.

Ὁ Σέρ Οὐίλλιαμ Κέιτςμπυ στον Λόρθο Χάστιγξ: «Εἶναι κακό, καλέ μου κύριε, νά πεθαίνεις ἀνέτοιμος κι ἀνυποψίαστος γι' αὐτό». Πολύ φτωχή ἡ λέξη «κακό» γιά νά ἐκφράσει τήν βαρύτητα, τήν σημασία αὐτοῦ τοῦ θέματος. Ὁ Χριστιανός μιά ὁλόκληρη ζωὴ ἐτοιμάζεται γιά νά ζήσει στό φῶς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Πολύ χρήσιμη ἡ μνεία τοῦ θανάτου, γιά τήν «καλὴν ἀπολογία». Ὁ πανοῦργος ἐχθρὸς ἐργάζεται δραστήρια γιά νά μᾶς ἀπογυμνώσει καί νά περάσουμε τήν πύλη τοῦ θανάτου χωρίς «ἐνδυμα γάμου». Συνομιλῶντας μέ τόν Σέρ Ράτκλιφ ὁ Χάστιγξ λέει: «᾽Ω, ἐφήμερη χάρη τοῦ θνητοῦ, πού πιά πολύ σέ κυνηγᾶμε ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ!». Πόσοι δέν ἀναγνωρίζουμε τό πρόσωπό μας μέσα στον καθρέφτη αὐτῆς τῆς βαρυσήμαντης ρήσεως; Μέ τήν Ἁγία Γραφή, μέ τά κείμενα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί τόσων ἄλλων, ἀκόμη καί μέ τόν λόγο κοσμικῶν ὁ Θεός μᾶς φωνάζει «ζητεῖτε πρῶτον τήν βασιλεία τοῦ Θεοῦ...». Προτιμᾶτε τά αἰώνια καί οὐσιώδη ἀπό τά φθαρτά καί πρόσκαιρα.

Σέ σκηνές τῆς τρίτης πράξεως ἔχουμε τήν κορύφωση τῆς ὑποκρισίας τοῦ Ριχάρδου καί «στημένες» ἐκδηλώσεις λαϊκῆς ἐπιδοκίμασίας τῆς ἀνόδου του στον θρόνο.

Συνομιλῶντας μέ τήν Βασίλισσα Ἐλισάβετ ἡ Λαίδη Ἄννα, παντρεμένη μέ τόν Ριχάρδο, ἀποκαλύπτει: «... οὔτε μιά ὥρα στό κρεβάτι του δέ χάρηκα τοῦ ὕπνου τῆ χρυσή δροσιά, παρ' ὀλοένα μέ ξύπναγαν οἱ φοβεροί του ἐφιάλτες». Τραγωδία ἡ ζωὴ μακριά ἀπό τόν Θεό.

Μιά ἀξιοπρόσεκτη πολιτική καί ὄχι μόνον ἐνέργεια τοῦ νικητοῦ Ἐρρίκου Κόμη τοῦ Ρίτςμοντ (Βασιλιάς Ἐρρίκος Ζ' τῆς Ἀγγλίας) ἡ χορήγηση ἀμνηστίας «στούς στρατιῶτες πού ἔφυγαν καί ὑποταγμένοι θέλουν νά ἔλθουν σέ μᾶς» καί ἡ ἐπισφράγιση τῆς ἐνότητος, εἰρήνης μέ τόν γάμο του μέ τήν Ἐλισάβετ ἀπόγονο τοῦ βασιλικῦ Οἴκου τοῦ Γιόρκ: «Κατά τόν ὄρκο πού ἔχουμε ὀρκισθεῖ, θά ἐνώσουμε τό ἄσπρο ρόδο μέ τό κόκκινο». Ὁ Ρίτςμοντ κλείνει τό ἔργο μέ τά ἀκόλουθα λόγια: «Πάει ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός, ἡ εἰρήνη ξαναζει: νά ζήσει ἐδῶ πολύν καιρό, τό ἀμὴν ὁ Θεός ἄς πεῖ».

ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

28-5-2026